

L'evolució històrica del monestir

Descripció

El monestir de Sant Llorenç prop Bagà està al nord del nucli urbà de Guardiola de Berguedà, a la vall de Brocà. S'enlaira dalt d'un planell del vessant est de la serra de Gisclareny, des del qual es domina un paisatge de terrasses cobertes de prats que baixen fins a trobar les valls del Llobregat i del Bastany. S'hi accedeix a través d'un trencall que surt, a mà esquerra, de la carretera C-1411, que uneix Guardiola amb Bagà.

L'església

És l'edificació més ben conservada que queda de l'antiga fundació benedictina. S'ha de tenir present que de la basílica original, consagrada l'any 983, només resten dempeus fins a una altura considerable els murs de la meitat occidental. A la banda oriental, les excavacions arqueològiques han anat posant al descobert les ruïnes de l'altra meitat de l'antic edifici, que es conserven desigualment, en alguns trams pràcticament arrasades i en altres fins a arribar als sis o set metres d'alçària. La restauració ha restituit, des del punt de vista volumètric, l'aparença que tenia o hauria pogut tenir tot el temple cap al segle XII, amb la majoria dels elements medievals bastits: basílica, capçalera, tribuna i voltes.

La concepció original de la planta d'aquesta església està emparentada amb la de les basíliques carolíngies: edifici de tres naus i planta rectangular amb coberta ceràmica sostinguda per una armadura de fusta que descansava sobre columnes centrals. En el cas de Sant Llorenç, l'occidentalització del santuari va

fer que la porta principal s'obris a la façana de llevant.

A hores d'ara, la part del temple conservada d'antuvi en tota la seva alçària és de planta quadrada amb una torre campanar a l'angle nord-est, bastida al segle XVII. A la façana sud té tres contraforts, també del XVII, i tres portes, i a la façana de tramuntana hi ha una altra porta i, en la prolongació cap a ponent d'aquest parament, s'observa un cinquè accés. Totes les portes, coetànies de la construcció de la basílica, són molt similars, acabades en arc de mig punt i amb timpà recolzat sobre una llinda. Tanmateix, de la que havia estat entrada principal de l'església, situada al bell mig de l'antiga façana de llevant de l'edifici, només se n'ha conservat el llindar. En el decurs de les obres, s'ha col·locat en el lloc on hi ha les traces de la porta principal primitiva l'antiga portada del segle XVIII, acabada en un timpà que presenta la data 1761, situada originalment al nivell de la primera planta, en el mur que, des del segle XVII, segregava la part més ben conservada de la basílica d'aquella que romanien en ruïnes. Aquest mur va ser desmuntat el 2005, en recuperar el volum complet de l'edifici religiós.

Interiorment, la basílica és de tres naus, la central més ampla que les col·laterals. Al llarg de tota la meitat de ponent està distribuïda en dues plantes. En la planta baixa, ocupant tota l'amplària de la nau central, hi ha la base de la tribuna, distribuïda en tres cruïes cobertes per sengles voltes per arista descarregades en pilars en què, al seu torn, recolzen arcs formers de mig punt. En la planta alta hi ha la tribuna pròpiament

ditada, sostinguda per les voltes de sota i flanquejada per unes altres sèries d'arcs formers, força més esvelts, en els quals recolza la volta de canó apuntat que cobreix aquesta banda de l'edifici, la qual havia estat reforçada per arcs faixons no gaire gruixuts, avui desapareguts. Les naus col·laterals, sempre dins la meitat occidental del temple, havien estat cobertes per sengles voltes de canó. Es conserva la del costat de migdia, amb arcs perpianys que recolzen, per una banda, en unes semicolumnes solidàries de la paret lateral del temple, que apareixen regularment en tot el perímetre de l'edifici, i per l'altra banda en els pilars de sustentació de la tribuna.

En la meitat oriental del temple han desaparegut les traces dels elements que suportaven la coberta, però romanen en el seu lloc les semicolumnes citades, així com unes altres de més gruixudes, solidàries de les testeres de llevant i de ponent, que en aquest punt es conserven fins a una alçària considerable. En aquestes darres recolzen els arcs superiors de la crugia occidental de la tribuna. Tots aquests elements suggereixen la presència d'una coberta primitiva sustentada per elements de fusta i pilars, més baixa que la restituïda en la restauració actual, la qual assoleix l'alçària que hauria tingut l'edifici si algun dia hagués estat cobert amb voltes de cap a peus, cosa que, segons sembla, no va succeir al costat de llevant.

Tot l'edifici està fet de carreus, tallats i col·locats desigualment segons els trams. Destaca l'aparell barroer dels dos terços occidentals de la façana nord,

que s'adossen a la paret septentrional del campanar i que van ser aixecats al començament del segle XIX. En els quatre angles de la fàbrica s'observa un regruix de les arestes. Tant a la paret de migdia com a la part baixa de la de tramuntana hi ha pilastres o, si es vol, lesenes, que al costat sud romanen mig amagades pels contraforts. En l'obra de restauració s'han utilitzat petits carreus de pedra de Banyoles, els quals s'identifiquen amb claredat, tot i que no difereixen cromàticament dels utilitzats en l'obra primitiva.

A ponent de l'edifici hi ha les ruïnes de la capçalera. Consisteixen en dues absidioles d'estil romànic, arrasades un xic més amunt de la banquetta ornamental, una de les quals, la de migdia, encara presenta l'arrencament de les lesenes. Totes dues tenen una fornícula interior centrada i de proporcions considerables. Al bell mig d'aquests dos elements, hi ha les restes d'un altre de carrat, encara més arrasat, que s'adossava a les absidioles i que havia estat la capçalera de la nau central quan funcionava la tribuna.

Les dependències del monestir medieval

Al sud i a l'est de l'església hi ha diversos elements de les dependències monacals, les quals es conservaven parcialment a la planta baixa d'una casa de colònies, bastida el 1967 i desmuntada el 2001. A més, les excavacions arqueològiques dutes a terme pel Servei n'han fet aparèixer la resta. Algunes d'aquestes dependències, les més ben conservades, s'han restaurat i d'altres resten en el seu

Vestigis de la necròpolis del sud-est i de les ruïnes de la primera basílica de Sant Llorenç. FOTO: M. BALDOMÀ, 2002. FONS DOCUMENTAL SPAL.

lloc, consolidades i accessibles per al públic. Entre les primeres cal esmentar el claustre, situat al bell mig del conjunt, del qual s'han conservat dempeus les ales oriental i septentrional, i un edifici monàstic amb diverses funcions, de planta rectangular i molt allargat, que es troba a la banda de llevant. Només ens n'havia pervingut la planta baixa, tot i que és segur que tenia un pis, com ho palesen les ruïnes d'una escala de pedra per accedir-hi, situada a l'angle nord-est del claustre.

A migdia d'aquest edifici, les recerques arqueològiques van posar al descobert una necròpolis i les restes molt arrasades d'allò que segurament constituïa la capçalera d'una petita basílica, associada als primers religiosos que es van instal·lar en aquest indret. Mentre que els treballs de restauració no assoleixin aquest indret, s'ha decidit de colgar aquestes ruïnes. També, al sud del claustre, hi ha una extensa àrea de ruïnes, en aquest cas al descobert, de diverses dependències monacals, tant de l'edat mitjana com de la moderna, les quals, pròximament, seran integrades en el circuit de visita del monestir. Hi destaca la presència d'un tancament del recinte, que en restringia l'extensió, bastit al segle XII, i que comptava amb una petita bestorre.

D'altra banda, al sud-oest de la façana de migdia de l'església, en

una terrassa elevada respecte al nivell que ocupen les dependències monacals, es conserva l'àrea utilitzada com a necròpolis del monestir des del segle XI avançat. Destaca la presència d'una sèrie de cenotafis prismàtics de pedra, que assenyalen les sepultures de membres destacats de la comunitat amb l'austeritat pròpia de la regla de sant Benet. A més, hi ha senzilles pedres clavades verticals en el terra, que indiquen les tombes de monjos.

A banda de tot això, el monestir comprèn altres estructures que, de moment, no s'han estudiat exhaustivament, com ara els eremitoris rupestres situats al penya-segat que domina el riu Bastareny, i el complex de molins i dipòsits d'aigua situats en el camí antic que venia de Bagà, dels quals es tracta en un altre article d'aquest número de *l'Erol*.

SÍNTESE HISTÒRICA

Els orígens

La primera comunitat monàstica que hi va haver a Sant Llorenç estava formada per eremites que van ocupar les coves i abrics naturals que acabem d'esmentar. Molt a prop, hi van bastir una petita església de planta rectangular, orientada d'est a oest i potser dotada de tres naus. Ja hem vist que se'n conserven les restes d'un absis lleugerament ultra-

passat i de les cambres quadrades laterals inscrites en una capçalera pràcticament llisa, així com part dels murs de tancament de les naus de migdia i tramuntana. La construcció d'aquesta mena d'esglésies és freqüent entre els segles VI i VII. Potser la de Sant Llorenç és d'aquella època, tot i que encara no s'ha pogut datar directament. Les tombes de la necròpolis que s'hi associa tenen paral·lels entre els segles VI i IX o X, i es coneix una cita documental del 898 que esmenta el monestir en ple funcionament. A més s'han trobat fora de context a d'altres indrets del jaciment monedes del baix imperi romà i ceràmica de l'antiguitat tardana. En qualsevol cas, aquest petit temple degué estar en funcionament fins que es va poder utilitzar normalment la basílica que ens ha pervingut, consagrada el 983 i aixecada en diverses etapes. És molt significatiu, però, el fet que la necròpolis restés abandonada cap als primers decennis del segle XI i que llavors se'n formés una altra a migdia de la nova església.

L'edifici monàstic de llevant

En un moment fins ara no determinat del segle X, potser a la segona meitat, es va construir l'edifici monàstic de llevant, anomenat, segons les publicacions, sala B, sala de l'hospital o sala dels monjos. Probablement, l'ambiciosa construcció d'aques-

ta dependència, primera de les que amb el temps van formar el monestir actual, s'ha d'associar a l'arribada al cenobi de l'orde benedictí, gràcies a la protecció institucional i al suport econòmic que li va oferir la casa comtal de Cerdanya-Besalú. Aquesta nova situació degué implicar l'abandó progressiu, per part dels monjos eremites, de les coves que ocupaven al cingle i el trasllat al nou edifici, un àmbit de planta rectangular molt allargassada, orientat de nord a sud i paral·lel als eremitoris. Durant aquesta etapa, la cel·la hauria acollit a la planta baixa un grapat de funcions pròpies de la vida monàstica: hospital, sala comuna, refector, reservant per a la planta pis l'espai destinat a dormitori.

L'edifici monàstic va ser objecte de diverses modificacions al llarg de l'edat mitjana, palesades en els elements que s'hi han conservat. Així, a l'extrem nord-oest hi ha una finestra d'esqueixada única, brancals formats per carreus ben treballats i amb la tarja superior de fusta, solidària de la façana original de l'edifici. En canvi, a la façana oriental s'obren quatre finestres, tres de les quals, les més altes, es troben arrencades, acaben en arc de mig punt i tenen doble esqueixada. La inferior, però, és més allargassada i té una sola esqueixada. Aquesta darrera sembla coetània de l'edifici i les de dalt són romàniques. Igualment, és d'estil romànic, del segle XI, la porta de grans dimensions que hi ha a la façana de tramuntana, acabada en un arc de mig punt de doble rosca exterior i flanquejada per sengles finestres geminades. També és de la mateixa època un accés senzill situat a la façana oriental, amb arc de doble rosca, reformat per fora.

Les irregularitats que s'observen a l'intradós de l'arc de la porta de la façana de tramuntana, les peces que manquen en els brancals i la relació amb els forats de polleguera i el marxapeu per-

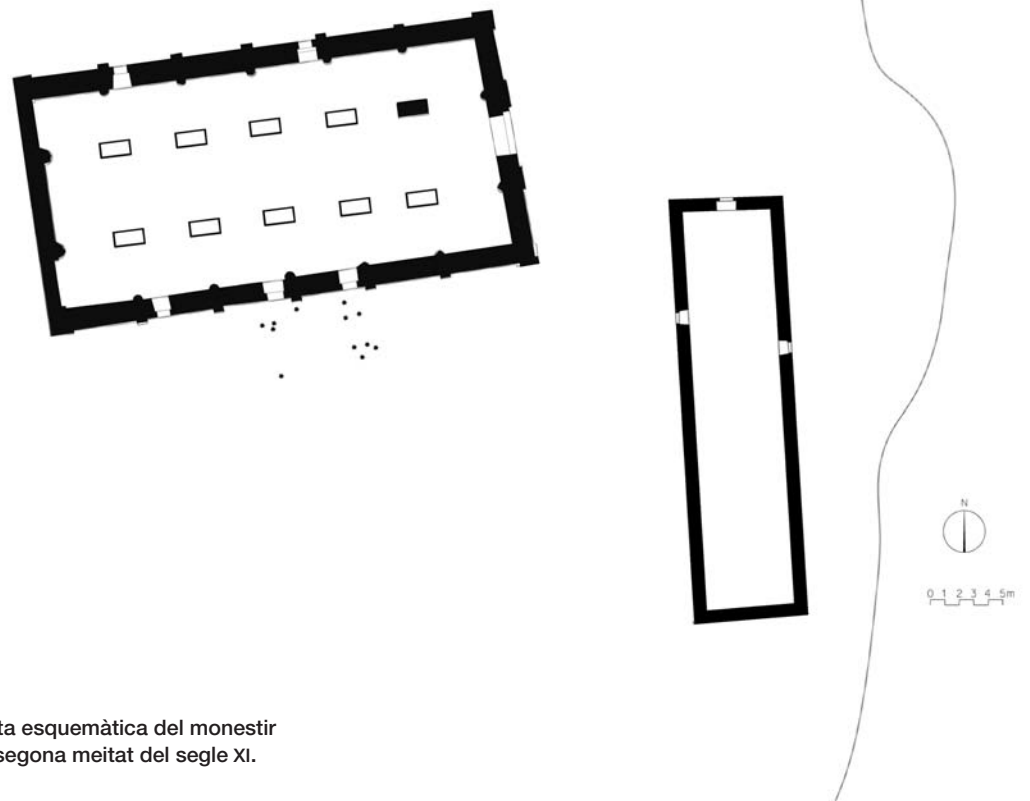
meten deduir que va ser objecte d'una profunda reforma d'estil romànic. La porta que hauria existit en una etapa anterior i que correspon al moment de fundació de l'edifici monàstic, devia ser molt similar a la que es conserva a la banda de ponent, amb arc de mig punt i timpà recolzat en una llinda, del mateix tipus que les que apareixen en els diversos accessos de la basílica.

La construcció de la basílica

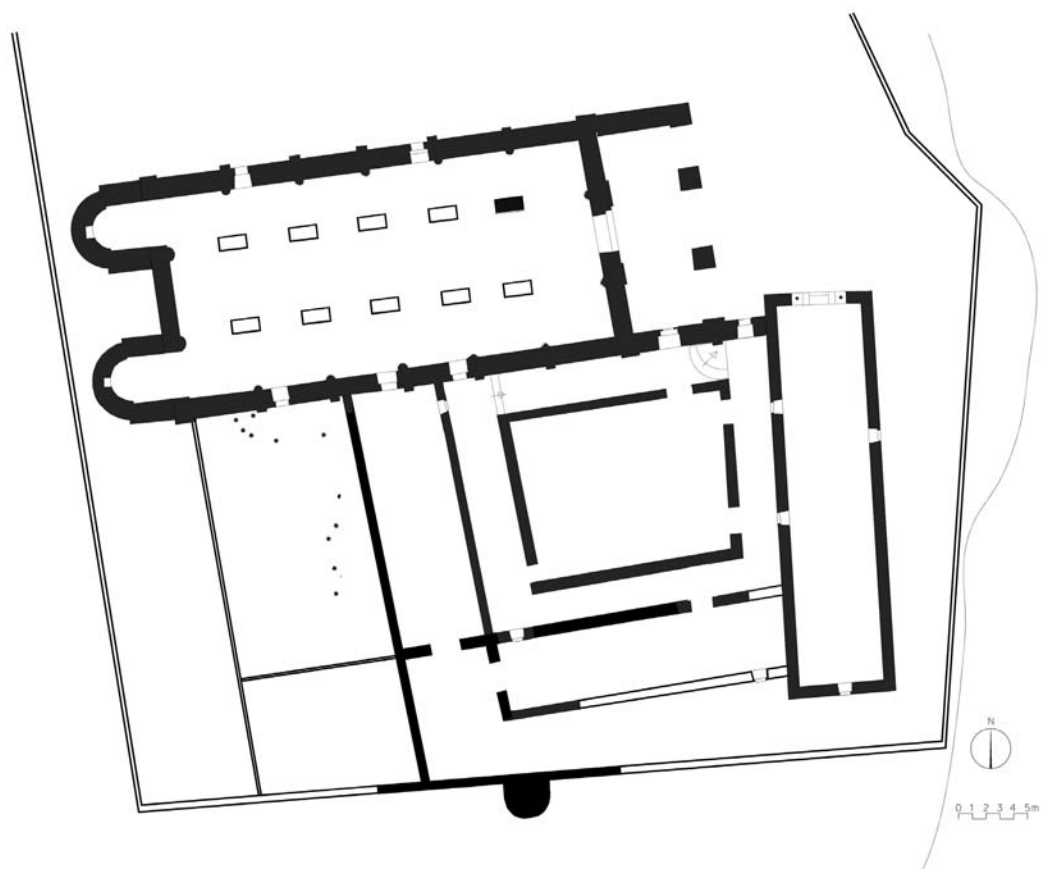
Al llarg de la segona meitat del segle X es va iniciar la construcció d'un temple de planta rectangular, de 33 metres de llargària per 18 metres d'amplària, seguint la tradició de les basíliques clàssiques. Aquest edifici, consagrat el 983, i potser enllestit del tot als primers anys del segle XI,⁽¹⁾ estava subdividit interiorment en tres naus, la major de doble amplada que les col·laterals, l'espai de les quals devia estar distribuït per columnates. Suposem que la coberta era de teules, sostinguda per encavallades de fusta, que descansaven en les columnes centrals i en unes semicolumnes solidàries de la fàbrica, que encara es poden veure a les parets laterals de l'església i a les dues testeres. Les tres naus devien estar aixoplugades per una única coberta de dos vessants. Es tracta d'un model molt característic d'estructura basilical, que es generalitza a partir de finals del segle X a imitació de l'església de Sant Pere de Cluny, i que té una àmplia difusió a casa nostra durant tot el segle XI.

El paviment primitiu de la basílica de Sant Llorenç era de terra batuda amb una capa de calç. Les parets estaven enlluïdes i tenien decoració pictòrica, almenys en certs indrets, de la qual s'han trobat petites restes. D'altra banda, la porta principal de l'església s'obria al bell mig de la façana de llevant. L'occidentalització del santuari no pot atribuir-se només a les motivacions topogràfiques concretes de l'indret geogràfic o als trets singulars de la tipologia de l'edifici, sinó que sovint respon a la voluntat dels constructors. En aquest cas són evidents les influències de l'arquitectura carolíngia, en la qual, seguint l'orientació de l'església del Sant

Planta esquemàtica del monestir cap a l'any 983.

Planta esquemàtica del monestir a la segona meitat del segle XI.

Reconstrucció ideal i hipotètica del conjunt del monestir al segle XII.

Sepulcre de Jerusalem o de la basílica de Sant Pere de Roma, alguns temples bastien llurs santuaris a ponent. Segons I. Bango, aquesta tradició d'occidentalitzar la capçalera és fruit de l'afany de la classe dirigent carolíngia d'imitar els models arquitectònics de la Roma de Constantí, i va comportar que algunes esglésies al·lucinassin les capçaleres a ponent, a imatge de les grans basíliques romanes del segle IV.

A part de la porta principal, n'hi havia d'altres de secundàries, totes molt similars, distribuïdes tres a la façana de migdia i dues més a tramuntana. Són portes senzilles, de brancals muntats amb carreus petits i poc treballats, units amb morter de calç. Acaben en una llinda monolítica sense decorar descarregada per un arc de mig punt i timpà, que reproduïx en la seva forma una tradició d'arrels clàssiques, procedent dels edificis públics romans. Les dovelles que formen els arcs són més aviat

grosses i una mica allargassades. Totes les portes tanquen cap a l'interior. De les cinc laterals, tres es conserven en molt bon estat, mentre que les altres dues, tant la situada més a ponent de la façana septentrional com la que ocupa el terç de llevant del parament meridional, han patit les transformacions estructurals efectuades al llarg dels segles i han perdut l'arc de descàrrega i la llinda. La tipologia d'aquestes portes s'adiu amb la cronologia atribuïda a la construcció de la basílica, al llarg dels darrers decenni del segle X i la primera del segle XI. Desconeixem si la porta principal a la basílica de Sant Llorenç repetia els trets funcionals de les laterals, o si bé incorporava elements ornamentals presents en altres esglésies d'aquella època, com ara Santa Maria d'Arles, Sant Andreu de Sureda o Sant Genís de Fontanes, totes tres al Rosselló.

La construcció de la nova basílica va comportar l'abandó de l'anterior, així com el desplaçament del cementiri cap al seu entorn meridional. En un moment no gaire posterior, es va afegir un pòrtic a la façana de llevant de l'església, el qual va

adoptar la morfologia de cos occidental, característic de l'arquitectura carolíngia. En el context monàstic, la galilea (o *anteglise* o *église-porche*) era una mena d'atri porticat que precedia la façana principal i que tenia la funció de servir com a estació processional per als monjos. D'altra banda, la presència d'una torre campanar a la part superior, recolzada en els poderosos fonaments que s'hi han trobat, no hauria de constituir un fet estrany, tot i que, amb les restes conservades, és impossible de poder-ne assegurar l'existència.

Les transformacions del segle XI. El claustre

La primera de les nombroses transformacions que va patir el monestir, cal situar-la cap als primers decenni del segle XI i correspon a la construcció del claustre. Aquest element respon al concepte de galeria porticada, amb una estructura molt austera i una planta asimètrica bastida en etapes successives. La seva fàbrica, senzilla però molt compacta, de carreus mitjans treballats amb no gaire cura, sembla que hauria portat un enlluït pobre, a base de calç i sense decoració

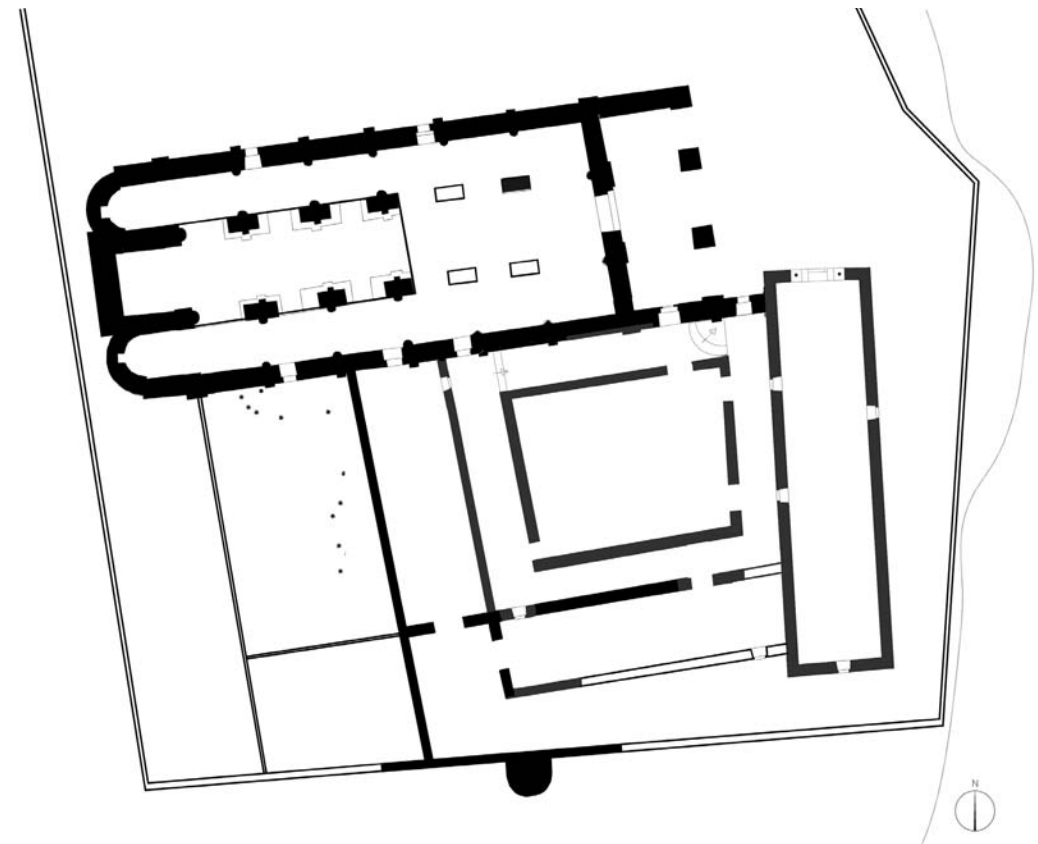
pictòrica. Els arcs conservats són de mig punt un xic rebaixats, fets de dovelles estretes, ben tallades i força allargades, amb brancals de peces més aviat grosses. L'aparició del cos d'escala adossat a la façana meridional, l'any 2001, palesa que, almenys l'ala de llevant del claustre, hauria tingut dos pisos.

A l'entorn del claustre s'articulaven una sèrie de dependències monacals. A ponent, s'ha identificat un edifici de dos pisos que probablement allotjaria, a la planta baixa, el celler o la cuina, i a la planta pis la casa de l'abat, espai que apareix esmentat a les fonts documentals en una ubicació topogràfica similar. Aquesta doble cota d'ús es va aconseguir amb la construcció d'un mur en direcció nord-sud, que facilitava l'aterrament d'aquest sector del monestir. A partir de llavors, l'àrea de necròpolis es va concentrar a ponent d'aquest parament. Suposem que el refectori estaria situat a migdia del claustre, i que a llevant, dins del que anomenem genèricament edifici monàstic, quedarien l'hospital, la sala capitular i l'*scriptorium* a la planta baixa, i el dormitori al pis superior.

Les absidioles de ponent, les reformes romàniques del monestir

Una de les transformacions més singulars d'aquesta etapa de la vida del monestir va esdevenir amb la construcció de sengles absidioles a l'extrem de ponent de les naus col·laterals de l'església, les ruïnes de les quals es van descobrir el 1986. Dins d'aquestes estructures hi havia capelles, ja que s'ha trobat una fornícula a l'interior de cadascuna. Com que estaven una mica enlairades, des de l'interior de les naus segurament s'hi accedia mitjançant uns graons, de la base dels quals només s'han conservat indicis al costat de migdia. La comunicació amb les naus es realitzava a través de grans obertures coronades per un arc de mig punt. Les absidioles, d'estil romànic llombard i per tant probablement bastides cap a la mateixa època que el claustre, s'adossaven a la fàbrica primitiva i van comportar una alteració de les cotes d'ús a l'exterior de la capçalera.

De la mateixa època que les absidioles deuen ser les reformes romàniques dutes a terme a l'edifici monàstic oriental, on, com ja hem vist més amunt, a la façana de tramuntana es va modificar la porta primitiva i es va flanquejar amb sengles finestres geminades. Aquesta mena de composicions, malgrat que a Sant Llorenç ocupa una posició gens canònica, responen tipològicament a l'aparença que tenien les façanes que presidien l'accés a la sala capitular d'un monestir, a llevant del claustre. Aquestes sales comencen a estar documentades com a estances independents, situades a la planta baixa del volum de llevant, a sota del dormitori, als primers anys del segle XI. Cal pensar, doncs, que en un moment fins ara poc determinat d'aquest segle, la sala de la planta baixa de l'edifici monàstic, que fins aleshores podia haver adoptat diverses funcions, o almenys el sector més septentrional d'aquesta estança, es va transformar en sala capitular, amb la peculiaritat de tenir una façana canònica afrontada a l'exterior del conjunt i no pas a la galeria de llevant del claustre. Aquesta estructura

Planta esquemàtica del monestir al tercer quart del segle XII.

de façana de les sales capitulars, una porta central flanquejada per dues finestres geminades, és la mateixa que es troba després als grans monestirs cistercencs del segle XIII.

La construcció de la tribuna

Durant el tercer quart del segle XII, es va construir una tribuna que ocupa la meitat occidental de la nau central de l'església. Per aixecar-la va caldre eliminar en aquest tram les primitives columnes de separació entre naus, i bastir uns pilars que sostenien tres crugies cobertes amb volta d'aresta, flanquejades per arcs formers de mig punt. A la planta baixa de la tribuna es va rebaixar el paviment de la nau central, cosa que dóna a aquest espai l'aspecte d'una mena de cripta. El sòl nou, de terra batuda i calç, presentava diversos nivells ascendents de llevant cap a ponent, delimitats per graons, avui desapareguts. El paviment de la tribuna també era de terra i calç. La presència de tribunes de grans proporcions no és aliena als edificis del segle XII o als remodelatges de l'època. Per exemple, n'hi ha de similars i amb cronologies semblants a la catedral romànica de Vic –desco-

berta en excavació arqueològica– i a les esglésies de Cruas (Ardèche) i Santa Maria de Serrabona (Rosselló). En aquella mateixa època, a la basílica de Sant Llorenç, es van construir les voltes de pedra de la meitat occidental del temple i es va aixecar un cos de planta rectangular adossat exteriorment al mur oest del temple, situat entremig de les dues absidioles del segle XI, del qual ens ha pervingut la planta completa.

El sisme de 1428 i la reconstrucció parcial del conjunt (c. 1625-1675)

El terratrèmol que va sacsejar gran part de Catalunya el dia 2 de febrer de 1428 es va deixar sentir al monestir de Sant Llorenç. Segons indica clarament la documentació de l'època, va afectar especialment les dependències monacals, on es va ensorrar una part del claustre, el dormitori dels monjos, la casa de l'abat i altres estances. L'església, en canvi, tot i que va patir, va restar dempeus. Arran d'aquest succés, el monestir, que ja havia entrat en una etapa de decadència econòmica, va patir un procés irreversible de pèrdua d'entitat i d'influència. La reconstrucció parcial de

la meitat occidental de les naus central i de migdia de l'església no es va produir fins gairebé dos segles després. L'edifici resultant no s'assemblava ni de bon tros al temple original, ja que era menys de la meitat de gran i tenia un estil bastant barroer.

Arran d'aquesta transformació, se'n va utilitzar per al culte el nivell superior, marcat pel paviment de l'antiga tribuna i condicionat per l'elevació del nivell de l'entorn occidental de l'església, on es van enderrocar els tres elements de la capçalera. En aquesta banda, es va obrir una nova porta per entrar al temple. Aquest nou plantejament va implicar que el nivell primitiu de l'església esdevingués un soterrani, l'espai central del qual era cobert per les voltes de l'antiga tribuna. A la nau de migjorn es va construir un tram de volta apuntada, a l'angle sud-est, i a la resta es va posar un forjat, llevat de l'extrem sud-oest, on es va fer una escala per comunicar els dos pisos resultants. La nau nord va quedar aïllada de la resta de l'edifici i només s'utilitzava la part inferior, ja que la superior no es va reconstruir fins al segle XIX. A l'est, es va tancar el tem-

Les obertures del claustre emmascarades per les estructures afegides a l'època moderna. FOTO: A. LÓPEZ, 1996. FONS DOCUMENTAL SPAL.

ple aixecant de bell nou un mur fet de carreus procedents de les parts ensorrades o enderrocades, situat al bell mig de la planta de l'antiga basílica. Per reforçar l'estructura de l'edifici es van posar tres contraforts a la façana de migdia. La planta pis, utilitzada per al culte, tenia un paviment de calç barrejada amb sorra. El presbiteri ocupava tota la crugia oriental de la nau principal, i a l'extrem sud-est d'aquest pis hi havia el baptisteri.

La resta del conjunt, reconstruït cap al 1625, es va transformar en un dèdal d'edificacions que aprofitava les estructures de la meitat oriental del temple, els espais del claustre i part de les dependències monacals. Es tractava d'estances aixecades amb carreus procedents del monestir medieval, cobertes amb voltes de canó apuntades o bé amb forjats sostinguts per arcs diafragmàtics, i pavimentades amb sòls de terra batuda. L'angle sud-est de l'església va quedar *fossilitzat* dins l'estructura de la nova casa prioral. Poc després de la segmentació del temple, es va aixecar, a l'extrem nord-est de l'edifici resultant, el campanar de planta quadrada que ens ha pervenut.

Les transformacions del segle XVIII

Cap a la meitat de segle, es van eliminar i colgar la majoria dels edificis bastits al segle XVII i es va elevar el nivell de circulació en

tot el conjunt fins a la cota d'ús que l'església havia adquirit des del c. 1625. Es va suprimir la porta de la façana occidental i se'n va obrir una de nova a l'oriental. Aquesta portada de gust barroc ostenta al timpà la data de 1761 i ara s'ha traslladat a la façana de llevant de l'edifici restaurat. Les modificacions també es van estendre a l'interior de l'església: el presbiteri va passar a l'extrem oest de la nau central, es va acabar de cobrir amb volta el nivell inferior de la nau sud, a l'extrem oriental de la nau major es va posar un cor i, finalment, es va formar un paviment de caires a la planta pis.

Les dependències monàstiques també van patir una profunda modificació, perquè es van eliminar la major part de les estances que funcionaven des de feia no gaire més d'un segle, a llevant i a migdia de l'església. Tota aquesta zona es va cobrir amb grans reblliments que van fer desaparèixer les diverses terrasses que hi havia a l'entorn de l'edifici. Com a conseqüència d'això, l'antic cenobi, llavors esdevingut priorat, va restar per primer cop exempt del temple i reduït a un sol cos de dimensions regulars. Aprofitava parts del claustre, de l'edifici monàstic i del sector sud-est del temple. Tot plegat va adoptar l'aparença d'una casa de pagès de planta més o menys rectangular que va romandre invariable fins

a la construcció de la casa de colònies, el 1967.

Segles XIX i XX

L'any 1802 es va reconstruir el tram occidental de la nau nord del temple primitiu i es va aixecar una sagristia, adossada a la façana de migdia, entre els dos contraforts més occidentals, on es va obrir una porta per permetre la comunicació amb l'església. Cap al 1913 es va realitzar un repicat de totes les parets de la part superior del temple, per fer-ne reaparèixer l'aparell original, cosa que va comportar la desaparició dels pocs arrebossats i enlluïts que hi havia. Després dels desperfectes ocasionats per la guerra civil de 1936-1939, l'edifici va ser objecte d'un arranjament general l'any 1947.

El 1967, aprofitant els murs de l'antiga rectoria i part de les restes del monestir, es va construir un edifici per a seminari d'estiu del bisbat de Solsona, però no es va fer servir mai com a tal. Durant trenta anys es va utilitzar com a casa de colònies, fins que, a causa de les profundes deficiències estructurals que presentava, l'any 2000 se'n va aconsellar el tancament i el posterior desmuntatge. Les obres de restauració del conjunt, en el decurs de les quals s'han dut a terme els estudis que aquí resumim, han tingut dues etapes, la primera, de 1982 a 1988, i la segona, de 1996 a 2008.(2)

Notes

- (1) Les datacions per termoluminiscència realitzades sobre ceràmica trobada a un estrat coetani de la construcció de la basílica donen les dates següents: 853-1001 i 933-1073. Aquestes datacions han estat dutes a terme, el 2008, pel Laboratorio de Datación y Radioquímica de la Universitat Autònoma de Madrid, a cura dels professors María Asunción Millán y Pedro Beneítez.
- (2) Per ampliar informació sobre la història del monestir, es pot veure: LÓPEZ MULLOR, A.; CAIXAL, À. (1995). "Monestir de Sant Llorenç prop Bagà. Llibre I. Excavacions arqueològiques. Campanyes 1984-1989", *Investigacions arqueològiques i històriques al Berguedà (II). Sant Llorenç prop Bagà. Sant Quirze de Pedret*, Quaderns Científics i Tècnics, 6, Servei de Patrimoni Arquitectònic Local, Diputació de Barcelona, Barcelona, 1995, p. 7-10, 24-177. Íd. "Restauracions i noves troballes. Arquitectura i Arqueologia. Berguedà. Sant Llorenç prop Bagà". *Catalunya Romànica XXVII. Visió de síntesi. Restauracions i noves troballes. Bibliografia. Índexs generals*, Barcelona, 1998, p. 184-188. Íd., "Nous descobriments arqueològics al monestir de Sant Llorenç prop Bagà", *L'Erol*, 18, n. 61, Berga, 1999, p. 21-30. LÓPEZ MULLOR, A.; CAIXAL, À.; VILA, J.M., "El recinte medieval del monestir de Sant Llorenç prop Bagà (Guardiola de Berguedà, Berguedà). Campanyes arqueològiques dels anys 2000-2004", *III Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Sabadell, 2007, p. 585-604.

Albert López Mullor

Àlvar Caixal Mata

Arqueòlegs del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona.